

דף יג-יג:

סוגיא א' בענין מי ראוי ללמד קבלה ובאיזה גיל

סוגיא ב' בענין ללמד תורה לעכו"ם

סוגיא א'

- רמ"א יו"ד סימן רמ' סעיף ד'
- ש"ך שם ס"ק ו'
- ביאר הגר"א שם אות יח'
- פתחי תשובה שם ס"ק ד'
- ראשון לציון סימן רמו' יט'
- פסקים ותשובות שם אות כ'
- הרמ"א התיר ללמד שאר חכמות דהיינו "פרדס" באקראי אחר שמילא כריסו בתורה ע"ש. אכן הש"ך הקשה דשאר חכמות אינן "פרדס" וכן הקשה הגר"א.
- והפתחי תשובה הביא בשם החוות יאיר שיש לרחק מאד מלימוד קבלה והגם שאנו מחוייבים ג"כ אכן אונס רחמנא פטריה.
- ובראשון לציון הסביר דברי הרמ"א שאין ידיעה שטחית של איסור והתיר כדי ללמד תורה וצריך לידע עומק הסוגיות. אכן פסק שאם רחבה דעתו יוכל לקבוע עתים ללמוד קבלה.
- וע"ע בפסקים ותשובות מה שהביא הרבה מראה מקומות בענין זה.

טורי זהב

יורה דעה רמז תלמוד תורה

שפתי כהן רמב

באר הגהות עם ציונים מהש"ך

(ג) מפני שאינה מצווה ועושה. העטם כמזו המוספית [ענדה זרע, ג, 6 ד"ה גדול] שהמלוה דואג ממיד לנטל יצרו ולקיים מצות צורא. פירושו, שילכו מסימו של לקיים הציור, מה שאין כן בצלמו המלוה: (ד) אצל תורה שבכתב. גטור [עמוד ב'] כחונ אוכפאל, וכחונ צ"י [שם ד"ה ומ"ש זמה] שטענת סופר יש שם, והעיקר כמו שכחונ כלן. והוא נכון בטעמו, דמלניו בפרשת המלך [דברים לא, ב'] הקהל את האנשים והנשים, והמלך היה לומד ספר משנה מורה. ויש להקשות אם כן אפילו לכתחלה שרי כמו חס, ונראה לי דהתם לא דרש המלך כי אם פשוטי הדברים, וזה נצמח מותר אף לדירן לכתחלה כמו שהוא המנהג בכל יום, מה שאין כן בלימוד פירוש דברי תורה דרך המסמכות והגנה זה אמרו לכתחלה, וזה מוכן בלשון התלמוד [מגינה, א, 6] אצלם ללמוד והנשים לשמוע, והיינו שהנשים לא יסימו לב רק בפשוטי הדברים לשמוע אותן, אבל לא בחלק הלימוד, כמו שזכרנו, כן נראה לי:

ללמוד בקראתי בשאר חכמות [וט] ונלמד שלא יהיו ספרי מיניו חוה נקרא בין החכמים טיול בפרדם ואין ללמד לטיול [כ] בפרדם רק לאחר שאלם כריסו בשר ויין והוא לידע אסור והיתר ודעו המלות:
ה' מקום שנהנה תורה ללמוד בשכר בשכר מותר ה' ללמד בשכר אבל תורה שבעל פה אסור ללמד בשכר ה' לא מצא מי שילמדנו בחנם ילמוד בשכר ואף על פי שהוצרך ללמוד בשכר לא יאמר בשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר אלא ילמד לאחרים בחנם [כ] ומה שנהנה האידנא ללמד הכל בשכר אם אין לו

י. לשון הרמב"ם שם בפרק א' [הלכה ו'] מאוקוממא דשמואל נדרים דף ל"ו [ע"ב] ל"ו [ע"ב] [ע"ב] ודמפרש טעמא שם שזכר שמיור או שזכר פיוטן טעמים [נ"ו] שם ד"ה וכו', בשם רמב"ם נדרים א, ו':
יא. מצרימא דכרות דף כ"ט ע"א:
יב. טור [עמוד א] בשם אביו בראש"ש שם בפרק הנזכר [פ"ד סימן ה] וכן כתבו המוספות שם [נ"ה מה] ונדרים שם [נ"ה] פ"ד סימן ו' ר"ו [שם, א, 6 ד"ה ג' וע"ן]:
יג. פסוק עמוד יבן בשם הרמב"ם בנפך פרק א' מהלכות תלמוד תורה מהא דלמרינן אילמא זכות דמורה הא איהי מלמדה ועושה היא, וכפירוש רש"י שם סוטה דף כ"ה ע"ב [ד"ה הא] ומימרא דברי מנינא קידושין דף ל"ט ע"ב [ד"ה וזה דף ג' ע"ב]. ועוד שם דף ג' ע"ב [שם ד"ה] וכתבו המוספות שם ד"ה מנינא העטם, מפני שאלוה דואג, מנינא לנטל יצרו ולקיים מצוות

כמה להתפרנס שרי ואפילו יש לו אם הוא שוכר במלה דמוכה שמינה כל עסקיו ומשא ומתנו שרי: [הגה] [כא] וכל מידושי סופרים דהיינו מה שמתקן מדרגתן מומר לטוב שזכר ללמוד:

ו' אשה שלמדה תורה יש לה שכר [כג] אבל לא בשכר האיש (ג) ו מפני שאינה מצווה ועושה ואף על פי שיש לה שכר [כד] צו חכמינו וזכרונם לברכה י' שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן אמרו חכמים י' ב' המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן אמרו חכמים י' ב' המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תפלות (פירוש, דבר עבירה ערך תפיל תשנין) [כח] י"י כמה דברים אמורים תורה שבעל פה (ד) אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה בתחלה ואם במלמדה אינו במלמדה תפלות: הגה [כב] [ג] ומכל מקום חייבת האשה ללמוד דינים השייכים לה [כז] ואשה חייבת ללמד אם צנה מורה [כח] ומכל מקום אם עוזרה ללמוד או לנעלה שיעסקו בצורה חולקת שזכר בהדיא: [כז] ו אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון אלא מחזירים אותו למוטב ומנהיגים אותו בדרך ישרה ובודקין אותו

יד. משנה שם [טוטה] דף כ"ו [ע"ב] וכרזי אליעזר: יד. רובי און [שם] וסמי"ג [ע"ב] י ב, ד] ולא כחפצת ספרי הטור [שם]:
טו. רמב"ם בפרק ד' מהלכות תלמוד תורה [הלכה א] ממירמא דבני זרע, מוין דף קל"ג ע"א [ומהא דהיה רבן גמליאל מברי, גרסות מה, א]:

ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדים אותו:

ערך פה פה אהריק"ש

פיה ה אסור ללמד בשכר, מה שמדע חו"ל, כגון מקטע וזרות, מומר ללמד בשכר: פה פיה: ו שאם ילמד אדם, ומכל מקום חייבת ללמוד הדין האריך להא: פיה פיה:

הגהות רעק"א

א' אין מוסרין סתרי תורה כו', וכוננו ליעיל [ריש הסיק]: [טו] וצבד כו'. פרוק חילק [מהרין ק'] ב' וכוננו ליעיל [ש"ק י"ח] באחר: [כ] ופיה ה' ומה שנחננו כו' אם אין כו'. כמה שכתוב בריש פרק י"ג דכתובות גזרי גירות כו' [קא], [א], מלמדי קמיצה כו' [קא, ג]. ועיין תוספות שם ק"ה ד"ה גזרי כו', ובבבא ברכות שם [כט, א] [א] ד"ה מה כו'. וזהו שכתב [הש"ס] ואפילו יש לו כו', והביא הראש"ש שם [פ"ד סימן ה] ונדרים שם [פ"ד סימן ד] ירושלמי בנדרים שם [פ"ד הלכה ג] וכן חמי מתנין נסבין אנריהון, אמר רבי יוחנן ברבי ישמעאל שכר בבא [כב] [פיה ו] אשה כו', דלא גרע מנכרי כמו שכתוב בבבא קמא ל"ה א' ושאר מקומות [עבורה ורה ג, א; מהרין גט, א]; [כג] אב"א כו', סוטה כ"א א': [כד] צו חכמינו וזכרונם לברכה כו'. כרבי אליעזר ורבי יהושע, דלא כבן עזאי [שם, א]. וכן רבי אליעזר כן עוריה בפרק קמא דהניגה [ג, א], דאמר רבנא באין כו', וכמו שכתוב תוספות שם [ד"ה ונישין] בשם ירושלמי [שם פ"א הלכה א]: [כה] ליקוט כמה דברים אמורים כו'. כמה שכתוב בפרק ד' נדרים [ל"א ג] [ב] אכל מלמד הוא את בניו ואת כו'. ואף שהרמב"ם [נדרים ו, ז] לא העתיק בנוהו, משום דלכתחלה מכל מקום אסור (ע"ב): [כז] [נהה] ופ"ה מקום כו'. כמה שכתוב [היגה ג, א] נשים באות כו'. ועיין תוספות דטוטה שם [כא] ב' ד"ה בן עזאי כו', ונראה כו': [כח] ואשה אינה כו'. פרק קמא דקדושין [כ"ט ע"ב]: [כח] ופ"ה מקום כו'. גמרא דטוטה שם [ע"א]:

באר היטב

משע שעומ כויו, דכיון שיש לו פנאי גדול ללמוד בש"ס, אבל הני בעלי כמים שלים ומלימים רק שלל או לרעע שעומ לל לימנו בש"ס לחוה, עכ"ל [הש"ך שם]: (ג) בפרש"ם. כתב הש"ך [מ"ק ו] יש שכחונ שלל ללמוד קבלה עד שיהא כל ארבעים שנה, נאשר שארין קדושה וטהרה חריון ועוקיו לזה, וכוז

ציונים דרמ"ך עם ציונים מהש"ך

הגהות מיימוניות פרק א' [ממלמד מורה את חו]: ט) אגור [סימן כן] בשם סמ"ג [ט]: (י) טור ריש סימן רמה במבאר קידושין כט, ב: (יא) הגהות מיימוניות [דפוס קושטא] פרק א' דתלמוד תורה [הלכה ב] וסמי"ג [ג"ס ע"ב]:

גיוון מהרש"א

מטענות דבר שמואל אלוהב סימן ע"ט, ורמב"ם פרק י' מהלכות מלכים [הלכה ט] דגן נח העוסק בצורה כו' אינה ללמדה משום לפני עור לא תתן מכשול [ויקרא טו, ד]:

אוצר מפרשים
שלמדנו תורה. ותו דבירושלמי התם [מגינה פ"א הלכה א] אמרו דבן עזאי דלא כרבי אליעזר כן עוריה דאמר אס הנשים באות לשמוע וכו', ולא עוד אלא חרבי אליעזר כן עוריה דרש"ה אוי שכחת שלו במושב קונים ירושלמי שם: בבלי שם ג, א, ומסמא משמע דכלתו רבנן הכי סברי, אמטו להכי פסקו הפוסקים כרבי אליעזר, דרבי אליעזר ורבי יהושע רובי אלעזר בן עוריה ורבנן דעמיה הכי סברי. ומה שכתוב בש"ס דירן ורבנן יאזי אני חכמה וכו', לאו דווקא. ועיין מה שכתוב ב"ה ב"ה ויז טוב [שם מהש"ס וי"ה מתאילו [הש"ס]]: (אש"כ אהרש"ס א)
(י) ויש המלמד את בתו תורה וכו', אמרו בירושלמי פרק ג' דטוטה [ולמה] ורבבבא רבא פרישה ט' ואת נון [שפרו דברי תורה ואל ימסרו לנשים. ועיין בסוף קנותס אחר המדבר [מדבר קנות מנכת וי"ה את חו] [ט]. אמרו בחגיגה דף י"ג ע"א אמר רבי אמין אוי ושבטין דברי תורה לעובד כוכבים, שנאמר [תהלים קמ, א] לא עשה כן ויכל נוי ומשפטין בל ידעם, ועיש בחוטפות [ד"ה און]. אפ"ל ללמוד אויף ב"ה עון גדול הוא, הרב דבר שמואל סימן ע"ה, והארין בזה, עיין שם ובשילטי גבורים פרק קמא דעבורה וזה [ו, א את א]. יש מי שכתב דנקט רבי אמין [מגינה שם] און מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים, לרמוז שאסור למכור להם ספרי הקודש, וזהו און סוסרין, והגם שאין כאן דקדוק [כ] כאשר צדק יבית, מכל מקום הדין דין [שיורי ב"המה אה אמת].

הגהות והערות

זו לשון הגמלה שם לו, ו' יולמאן דלמח שזי אמונו מ"ע לא אמר שזי פיוטן טעמים קסנר פיוטן טעמים לאורימא חו"ל משעת דמה שמתקן מדרגתן מומר לטוב שזי ללמוד: [י] כן מוכיב בלמור בשם הפ"מ, ו' [שם ע"ה, א] בשם מהר"ל, ויב"ח מהה"ל המהות קימן מה אונ ו כחנ כן בשם הקדמת הפ"מ [ד"ה וס]: [ט] כיון שפיר מלמד קדמות האופן הממנה קונעטס אלמר המדברי, והוא

המענות ותקונם לפטר הי"ל, ועדפוסם שלפנינו המנינו את המקוים וההמענות במקוון גמון הספרי: [ג] עיין מהרש"א שם ד"ה און [הש"ך], שציאר בנאון אמר לשון און [מפרש"ק]:

סעיף ד

הגה: ואין לאדם לטייל בפרדס כו'. נראה
איסור והיתר כו' מפסק הדין
ומהשלחן ערוך שחיבר מהרי"ק שנתפשט

בכל הקהלות לדון על פיו ואעסוק בחכמת
הסוד, הגם כי רבה היא, נראה כי כל
עוד שלא ידע עיקר הדין מהש"ס ומוצאו
אינו יכול לעמוד על אמתת הדבר [כ].

ואין לאדם לטייל בפרדס כו'. נראה
דין מספיק לאדם לומר אדע דיני
התורה איסור והיתר כו' מפסק הדין
ומהשלחן ערוך שחיבר מהרי"ק שנתפשט

מילואים לציון

זה אינם בני ברית התורה, המשל בזה אם
לא ידע שאסור לאכול טריפה הרי הוא
אוכלה וכן הדם וחלב, ובמצות עשה פסח
מצה ומרור שביתת ימים המקודשים הן אלה
יתחייב לדעתם. ויש בחינה אחרת כמו
שתאמר דיני טוען ונטען הלכות קידוש
החודש הלכות קרבנות וכדומה, האמת כי
חובת ידיעת התורה לכל איש ישראל אבל
לא יגרע מצדיק עינו אם יחסר ידיעתם כל
שיש בישראל גדולים שישפטו ויקדשו ויורו
משפטים לישראל".

הסימן (סעיף א) דשני דברים הם, האחד
לימוד התורה לדעת דיני החיוב, והשני
מצות והגית בו, עכ"ל. ומבואר בדברי רבינו
שתחילה צריך ללמוד ההלכות הנצרכות לו
בשביל לקיימם, ועכ"פ אותם ההלכות שאי
אפשר לו לשאול עליהם בשעת מעשה
שצריך שידע האיך להתנהג בכל עת, ובוה
חייבות גם הנשים שפטורות מתלמוד תורה.
ואחר שידוע כל זה נשאר לו מצות והגית
בו יומם ולילה שצריך לקבוע עת לת"ת
ביום ובלילה. ומשמע דאף האדם הטרוד
בפרנסתו בתחלה צריך לקבוע לימודו רק
בדברים המביאים לידי מעשה ולא סגי לזה
בקביעות עתים. ולהלן סעיף כא כותב רבינו
'בזמנינו שנתמעטו הלכות והדעות, ואפילו
חובת האדם לדעת דינים הצריכים הלואי
שילמוד כל היום וישיג לדעת מה יעשה
ממצות הב"ה'.

[כ] כל עוד שלא ידע עיקר הדין מהש"ס ומוצאו
אינו יכול לעמוד על אמתת הדבר. דברי
רבינו הובאו ביד מלאכי (כללי השו"ע אות א)
ובספר שולחן גבוה (לרבי יוסף מולכו, שלונקי
תקטז, או"ח ח"א כללי השו"ע אות א) וציינו
לדברי הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט,
שכוונת מרן והרמ"א בשלחן ערוך היתה
שלא יפסקו דין מתוך הש"ע כי אם למי
שלמד תחלה ארבעה טורים והבית יוסף
והדרכי משה וידע מקור כל דין וטעמו
מהתלמוד והפוסקים, משא"כ בזמן הזה
שמורין מתוך הש"ע, והם מחריבי עמינו,
ועליהם נאמר כי רבים חללים הפילה זה מי
שלא הגיע להוראה ומורה. ובשולחן גבוה
(אות ג) מוסיף: ומכאן ישמע חכם ויוסף
לקח שאין ראוי למורה להורות דבר מתוך

והגר"ח פלאג"י בספר כף החיים (סימן כ
אות טו) לאחר שמביא דברי רבינו,
מוסיף: וישמע חכם גודל החיוב שיש לו
לדעת דינים הצריכים דטרם כל צריך שיעסוק
בוה, ואח"כ כשימלא כריסו מידעת הדינים
הוא דנשאר לו לקיים מצות תלמוד תורה.
ובאור החיים פרשת משפטים (פרק כא פסוק
א) כתב: יש חלקים בתורה שהם
חובת גברא. לדעת את. אשור יעבודו, וזולת

קלו	לציון	סימן רמו סעיף יט	ראשון
מצות דע את אלקיך ועבדהו (דברי הימים-א כח, ט) [2], כאשר הפליא לומר האלקי רשב"י זצוק"ל בספר הזוהר הקדוש.			אלא דעכ"פ אם זה האדם דעתו רחבה יכול לקבוע עתים ידועים או ימים ידועים להסתכל ולידע בנוראות ה', לקיים

סעיף יט

תחלת דינו של אדם על תלמוד תורה ואחר כך על שאר מעשיו.

<p>דינו מאופן אחד. ובה לא תיקשי ממה דגרסינן במסכת שבת דף (נ"א) [ל"א] (ע"א) דקאמר התם כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה כו'. ונראה לי לומר דזהו אחר שידעו שלא למד או למד עדיין עליו חובת הקביעות עתים, כמו שפירשתי בתחלת הסימן (סעיף א) דשני דברים הם האחד</p>	<p>תחלת דינו של אדם כו'. נראה לי לתת טעם, והוא, ולהיות דישתנה הדין בעשות האדם דבר איסור אם ידע שהוא איסור או לא ידע וכדומה יתחלק הדין וישתנה דינו, לזה יעד שישאלוהו על דבר תורה אם למד או לא. למד והוא חכם יהיה דינו באופן אחד, באם לא למד והוא המוני יהיה</p>	<p>להלכה זוהר כדי אין יאו</p>
---	--	---

----- 3 אור לציון 4 -----

ב. עיין הקדמת התיקוני זוהר ו' ע"א. ג. אין מתחילים לדונו. ד. מה שהקשו התוס'. ה. ואח"כ קבעת עתים לתורה וכו'.

----- 3 מילואים לציון 4 -----

<p>דברי הזוהר פרשת חיי שרה (ח"א דף קל, ב): זכאין אינון צדיקייא דאתגניז להו כמה טבין לההוא עלמא ולית אתר פנימאה בכל אינון כאינון דידיעי רזא דמאריהון וידעי לאתדבקא בהו בכל יומא, על אלין כתיב (ישעיה ס"ד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. ואלין אינון דדחקין למלה דחכמתא ודייקין לה ומחכאן לה למנדע ברירא דמלה לאשתמודעא למאריהון. וכותב: מכאן ראייה שעיקר אמרו דע את אלהי אביך הוא עסק החכמה כמו שאמר 'לאשתמודעא למאריהון'. ועיין בשל"ה הק' חלק עשרה מאמרות (מאמר ראשון אות כו, בנדר"ח) ובשער ההקדמות לרבי חיים ויטאל (דף א, ב) שהזכירו ענין זה.</p>	<p>ספר הרמב"ם ומתוך ספר השלחן ערוך וכיוצא בהם ממחברי הלכות פסוקות בלי ראיות. אם לא שבא אל מקור הדין וידע מאי קאמרי, כי לפעמים אדם יראה לעינים שמתוך השלחן ערוך יבין המבין דבר אחד להתיר או לאסור אבל כשבא אל ביתו 'בית יוסף' יבין אותו הדין להפכו. וראה מה שכתבו בענין זה במהרש"א (חידושי אגרות סוטה כב, א) ובשו"ת הב"ח (סימן פ). ובשולחן ערוך הרב (הלכות ח"ת פרק ג).</p>
---	---

[ג] אם זה האדם דעתו רחבה יכול לקבוע עתים ידועים או ימים ידועים להסתכל ולידע בנוראות ה', לקיים מצות דע את אלקיך ועבדהו. הרמ"ק בספר אור נערב (חלק ד פרק ב) מביא

פסקים ותשובות

לימוד תורת הקבלה

ב. שם: ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, ותוא לידע איסור והיתר ודיני חמצות. ו'פרדס' הכוונה²⁸² לתורת הקבלה וענייני מעשה בראשית ומעשה מרכבה, ועל זה אנו מוזהרים שלא ללמוד לפני שמילא כריסו בשר²⁸³ ופוסקים. והאחרונים והמקובלים²⁸⁴

לזה, כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ועינינו²⁷⁹ רואות כמה אנשים לומדי תורה בפלפול גדול והמה רחוקים מיראת ה' ומעבודתו והיצה"ר שלם אצלם, והוא מפני שאינם עוסקים בעניני עבודת השי"ת איך לעבדו ואיך ללמוד תורתו הק' בכוונה רצויה.

והלימוד²⁸⁰ בספרי יראת ומוסר הוא חיוב יותר

יגלגל

כלל י' ס"ב. ובספר מגיד מישרים סוף פר' בהר שאמר המלאך להביי "ותקרא מרגניתא דבי רב בכל יום וכו' וג"כ תקרא קריאה אחת מספר חובות הלבבות להכניע את היצה"ר ולהשפילו מתקפור, וכתב על כך בס' אור ישראל (שער אור) "כל הקורא דברים אלו יאחזו רעד ורתת, אם הארו בלבטון החסיד הקדוש מן הביי אשר ידוע גדל חסידותו וקדושתו ושלא פסק אף רגע מלהרהר בד"ת ומלאך ה' דובר בו, ובכל זאת צויה לקרות בכל יום מרגניתא דבי רב אשר הם דברי מוסר פשוטים בעיני הפטירה והחשבון וכו' מה יענו אזובי הקיר וכו' היוכל גבר לפטור עצמו מלימוד מוסר בכל יום ממש". וע"ע פלא יועץ (ש"ך מוסר) שמי שאינו מתמיד ללמוד מוסר לא טעם טעם יראת חטא, ואף אם ישמע או ילמד פעם ביובל אינו פועל לו ואינו מתעורר כלל.

275. משגיב סי' תר"ג סקיב בשם האריי הק' והגריא ז"ל, ובסי' א' סקיב. וביערות דבש ח"א דרוש ה' (וכפל ושילש דבריו בכמה מקומות) "העיקר שילמוד כל אדם הן תיח והן ע"ה, איש ואשה, דף אחד בכל יום בספרי מוסר, כל אחד לפי ענינו שליה או שאר ספרי מוסר וכו', אשרי אדם ההוגה בהן, וזה יהיה לאדם ממש כחומה בצורה כדי שלא ילכוהו בקל הזקן וכסילי". ובצוואת החוות דעת כתב "הנני מזהיר אתכם שתקבעו שיעור בכל יום בספרי מוסר, כי בעוה"ז נעשה לבנו כלב האבן, ומחמת לימוד בספרי מוסר יתרכך הלב". ובס' אור ישראל (שער אור אור ד') שהגריא זצ"ל צויה ללמוד מוסר כמה פעמים בכל יום. 276. מסילת ישרים פי"ג, וע"ש עוד "הנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסחרים הגדולים אשר יפלוס תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו" וכו'. ובספרו דרך עץ חיים (ג' בסדר מסילת ישרים) האריך בזה ובתו"ד כתב "זאת היא התרופה היותר גדולה וחוקה שיוכל להמציא נגד היצר, היא קלה ופעולתה גדולה ופריה רב". 277. יסוד ושורש העבודה (שער הניצוץ פי"ג) בשם האריז"ל, וע"ש באריכות. 278. ברכי אורח סי' א' אות ט' (נראה מש"כ החיד"א בלב דוד פי"ז ובמורה באצבע אות י"ז, כמה עצות והדרכות נפלאות בסדר לימוד המוסר, ואיזה ספרים ילמד יותר). וכן נהגו הרבה גדולי עולם (כן ידוע על הגריי אייבשיץ ועל החתם סופר ועוד) שלפני שנסרו את השיעור לתלמידיהם היו לומדים עמהם זמן מה בספר מוסר, כי תכלית חכמה תשובה ומעשיט.

279. תמצית לשון המאור עינים פר' יתרו, וע"ש שאע"פ שלומדים, אין נקרא אצלם תורה, כי מה שנקרא תורה להיותה מורה דרך לעבודת השי"ת ונותנת עצה לדבקה בהשי"ת ולא לוולתו, והם אינם לומדים לכוונה זו ואדרבה המה מתפארים בה ומערבים טוב ברע, עבדיק. וכע"ז בנעם אלימלך סוף יתרו. 280. חיי אדם כלל קמ"ג שהוא יותר חיוב מלימוד משניות, הובא בשערי צדק סי' א' סקי"ו. 281. אור ישראל (שער אור אור ד') וע"ש אריכות נפלאה. 282. רמב"ם סוף פי"ד מהל' יסודי התורה. 283. וכתב בראשון לציון הכא יונראה דאין מספיק לאדם לומר אדע דיני התורה איסור והיתר וכו' מפסק הדין ומהשו"ע שחיבר מהרי" קארז שנתפשט בכל הקהלות לדון על פיו ואעסוק בחכמת הסוד, הגם כי רבה היא, נראה כי כל עוד שלא ידע עיקר הדין מהשי"ת ומוצאו אינו יכול לעמוד על אמיתת הדבר". 284. ש"ך סק"ו וע"ש בארוכה, מהרח"ו בהקדמתו

פסקים

סימן רמ"ו - הלכות תלמוד תורה

ותשובות

רעמ

ארבעים יכול לעסוק בה אם מילא כריסו בתורת הנגלה, ומכל מקום יהיה נשוי וכן לא יהיה פחות מכן עשרים.

וכן²⁹⁰ צריך לזהר ללמוד חכמה זו רק מפי חכמים גדולים שיש להם קבלה הוגנת בדרך האמת.

ודע שאף²⁹¹ מי שעדיין לא השלים את עצמו בתורת הנגלה, ראוי שילמד בזהר הק' [במקומות²⁹² שאין בהם סודות התורה ממש] המסוגל מאד לטהרת הגוף והנשמה, ואפילו²⁹³ אם אינו מבין מה שלומד. ואיתא בזה"ק (ח"ג, קכ"ד ע"ב) "ובגין דעתידין ישראל למיטעם

האריכו להזהיר בענין זה, וכן²⁸⁵ העידו על גדולי המקובלים שלא נכנסו לפרדס אלא לאחר שעמלו בתורת הנגלה בעיון ובבקיאות.

וכמו כן התנו בספרים הקדושים²⁸⁶ הרבה תנאים להחפצים ליכנס בשערי הקבלה ולהנות מאור פני מלך חיים, שצריך²⁸⁷ לזה קדושה וטהרה וריונות ונקיות, ויהיה רחוק מכל חטא ובפרט מכעס וגאווה, ויהיה נגיל בפנישום בעניני העוה"ז.

ויש²⁸⁸ שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהיה בן ארבעים שנה, וכמו שאמרו (אבות פ"ה מכ"א) בן ארבעים לכינה. ויש אומרים²⁸⁹ שאף קודם

פ"ה

לעץ חיים [שהלומדים בחכמה ואת בלא ללמוד בתחילה מקרא ומשנה ותלמוד כל מה שיד שכלם מגעת בעיון, או לימודם הוא כגוף בלא נשמה], אור נערב להרמיק ח"א פי' ויש כת טועה מקצת מבני דורנו, שאין להם מבוא לא במקרא ולא במשנה ולא בגמרא והם עוסקים בחכמה זו, ואין ספק שהם טועים טעות גמורה. מהרש"א חגיגה י"ג ע"א [זימכאן תשובה לאותם אנשים בדור הזה שמבלים כל ימיהם בחכמת הקבלה גם בילדותם], מטה משה (שער השני ד"ה התולדות), שו"ת חוות יאיר סי' ר"י והזכירו בפתיש סק"ד, שו"ת נדע ביהודה מהודיק יריד סי' ע"ד. וכן בפוסקי זמננו, שו"ת דברי יציב יריד סי' קל"ו, שו"ת או נדברו חיד סי' ג' אות ד', שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ר"ב, סי' מעשה איש ח"א עמ' צ'. ומן הראוי להעתיק משיכ בענין זה החסיד יעביץ בספרו 'אור החיים' פ"א, חלק' א' ראוי לטייל בפרדס התורה עד ימלא תורת ה' ואהבתו גלוי וידוע לכל יודעי דת ודין, כי חכמת תורת הקדושה תתחלק לשני חלקים החלק הא' ידיעת פירוש המצוות על אמתתן, והחלק הב' סודות התורה, וצריך שיוקדם החלק הראשון לחלק השני קדימה הכרחית, כי מנוע להשיג החלק השני אם לא קדם ידיעת החלק הראשון, כי מלכותא דזקיעא כעין מלכותא דארעא וכמו שאיש כפרי לא ימצא חן בעיני המלך להיות מאנשי סודו אם לא קדמו לו מעשים נרצים אל המלך וכו', כן הדבר בסודות התורה כי לא יוכה אליהם אם לא קדם לו מציאת חן בעיני מנחה הקביה מצד עשיית המצוות בלב שלם באהבה ידיעת תלמודם, החושב להגיע או להשיג ידיעת החלק השני קודם החלק הראשון גדול עונו מנשוא²⁸⁵. שו"ת באר מים חיים סי' י"ט למהר"ש ויטאל בן מהר"ח, ע"ש אודות הארז"ל ואביו. ²⁸⁶ ידוע שמהר"ח ו"ל חיבר הקדמה מיוחדת לספרו עץ חיים הנקרא 'סור מרע ועשה טוב' שבה מזהיר בשבועה חמורה בשמו הגדול ית' שכל מי שירצה ללמוד בספרו עץ חיים, חייב בתחילה ללמוד ולקיים כל אותם התנאים הכתובים בהקדמה זו ולא יפיל מהם דבר ארצה פן יחטא וינזק בהכנסו לפלסין של מלך בהיותו בלתי ראוי. וכמו"כ כתב הרה"ק רצ"ה מוידיתשוב וצ"ל ספר 'סור מרע ועשה טוב', ומונה בה קרוב לעשרים תנאים הנצרכים ללימוד חכמת הקבלה. וראה סי' 'פתח שער השמים' (להגרי"ל הלל שליט"א) שליקט בענין זה הרבה תנאים מספדיק, וכ"ה בתשובותיו וישב הים ח"ג סי' ל"ב באריכות נפלאה. ²⁸⁷ ש"ך שם. ²⁸⁸ לשון הש"ך שם, ומסיים 'ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת, כמו שכתוב כל זה בדברי חכמי האמת'. ²⁸⁹ אור צדיקים סי' כ"ב אות ל', והביאו בכף החיים או"ח סי' קנ"ה סק"ב. והרמיק בספרו אור נערב ח"א פי' כתב שיהיה בן כ"א שנה. ²⁹⁰ הקדמת הרמב"ן לפירושו עה"ת, שער ההקדמות דף ג' ע"ב. ²⁹¹ ראשון לציון הכא [אלא דעבי"פ יכול לקבוע עתים ידועים או ימים ידועים להסתכל ולידע בנוראות ה', לקיים מצות דע את אלקי אביך ועבדו, כאשר הפליא לומר האלקי רשביי וצוק"ל בספר הזהר הקדושים], ספדיק לחם מן השמים (למחזיקי צמת) בענין חג השבועות, סוף קונטרס 'דרך עץ חיים' לרמח"ל (נרפס בסריס מוסילת ישראל). ²⁹² ראה הקדמת ספדיק עמוד העבודה (להרמיק ר"ב מקאסוב וצ"ל) שבחלקי הסוד שבזה"ק עלולים לבוא לידי טעות ותקלה אף יותר מכתבי הארז"ל. ²⁹³ ראה לעיל הערה

מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הווה, יפקון ביה מן גלותא ברחמי".

אך יזהר מאד²⁹⁴ שהלימוד יהיה בטהרת הגוף ובקדושה יתירה. וכן²⁹⁵ יש לרקדק שלא יפחות מפני זה מסדרי לימודיו בתורת הנגלה.

לימוד חכמות חיצוניות

כא. שם: אבל לא בלמוד שאר חכמות, ומכל מקום מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות. ר' שאר חכמות היינו כגון²⁹⁶ חכמת הרפואה, וכן²⁹⁷ חכמת הפיזיקה וחשבון והנדסה, וחכמת האומנויות, ושאר הדברים שיש בהם ישובו של עולם.

וההיתר ללמוד אותם באקראי הוא דוקא לאחר שכבר מילא כריסו בש"ס ופוסקים [וזוכר אותם היטב] וכמבואר בהמשך דברי הרמ"א, ואז מותר ללמוד אותם באקראי כדי²⁹⁸ שיוכל ללמוד מתוכם דברי חכמה ומוסר, ואף²⁹⁹ אם אינו לצורך פרנסה.

ומה³⁰⁰ שאמר (ברכות ח' ע"א) "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה", אין הכוונה שאין צריך העולם שום חכמה זולת התורה, כי באמת כל החכמות נצרכות לישוב העולם אלא שאינן התכלית רק אמצעים לתכלית, אבל תכלית כל הבריאה היא התורה לבדה, ולכן אסור ללמוד את שאר החכמות בקביעות, כי³⁰¹

99. 294. ראה מאור ושמש (ריש פר' אמור) דברים מבהילים באלו הלומדים וזה"ק וכתבים ללא זהירות בטבילת עורא, שגורם לאפיקורסות רח"ל. ובהנהגות האדם (להרהיק הר"א מלידענסק זצ"ל) אות ה' כתב "ויבין האדם אם יוכן נשמתו כאשר אין יצהיר נסיתו לשטות והבלים כאשר בתחילה, ואז יוכל ללמוד באימה במעט איהו כתבים מהארי ולליה באימה ויראה ופחד ה' והשיית יוכהו אם יוכן מחשבתו בקדושה באמת ותמים שיפתח לו שערי החכמה בכתבי הארי ולהיה, אשר לא כן כל זמן שנלוכש בתאוות גופניות בחבלי הזמן שהלימוד קשה לו מאד חיו". ובאגרת הקדוש שבסורס נועם אלימלך (לכנז הרה"ק רבי אלעזר זצ"ל) כתב בתוריד "כתבי האריז"ל הם כסם המות לאנשי החומר". 295. עיין ספר סור מרע אות ט' שאם נכנס ללמוד תורת הקבלה לא יבטל לגמרי משיעוריו בתורת הנגלה אלא יפחות מהם, והעיר שם בהוספות מהרצ"א (להבני יששכר זצ"ל) אות נ"ז וזה לשונו "ולי הקטן נראה דחלילה לקמץ מלימוד גמרא ופוסקים, כי בעוה"ז נתמעטו המורד הוראות בישראל אין דורש ואין מבקש וכו', אלא כך מציע בגמרא שמתוך שחסידיהם הם תורתם מתברכת, האדם יראה לעיניים שכך הוא ויכול ללמוד בשעה אחת מה שלא יוכל בשתיים ותתברך התורה". וזה לשון הרמ"א (בתשובתו סי' ז', תשובה למור"ש"ל) "סודי במרומים שכל ימי לא עסקתי בו (בחכמת הקבלה) רק בשבת וירט וזהו בשעה שבני אדם הולכים לטייל, וכל ימות החול אני עוסק כפי מיעוט השגתי במשנה ובתלמוד ובפוסקים ובפירושיהם". ובשורת דברי חיים ח"ב י"ד סי' מ"ז כתב "הלא זה חיינו לעסוק כל היום בגופי תורה והלכות ופולחן ולהשיב לשואלי דבר, ואין אנו עוסקים בחכמת הקבלה מתה"ק רק בשעה שבני אדם על מטתם ואנחנו מנודדים שינה, אבל עיקר עסקינו בש"ס ופוסקים וכו', ולחסידי חכמים פשטי התורה עד למאוד, בפרט מי שזיכהו השי"ת בחכמת האמת יודע מעלות פשטי התורה ושכל דברי השי"ס בני על סודות התורה כידוע ליודעי ח"ן". 296. נהורא דאורייתא מאמר ד' פ"א ס"ה. 297. קריינא דאגרתא ח"א סי' ק"יא ואילך. 298. נמוקי ב"ב נ"ח ע"ב. ועפ"י כתב בשו"ע הרב פ"ג ס"ז שדוקא ת"ח מותר לעסוק בחכמות אלו באקראי כי הוא יודע להוציא מהם דברי חכמה ומוסר, משא"כ שאר העם. וראה תניא סופ"ח "הלומד חכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחינת חב"ד שבנפשו האלקית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו וכו' כידוע ליודעי חן, אלא איך עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריות לעבוד ה' או שיועד להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו". 299. נהורא דאורייתא שם ס"א. 300. הקדמת הרמב"ם לפיהינ. וראה תשו' הריב"ש סי' מ"ה בשם האי גאון "זאם תראה שאותן בני אדם המתעסקים באותן חכמות יאמרו לך כי הוא דרך סלולה ובוה ישעו ידיעת הבורא, לא תאבה להם, ודע כי יכובו לך באמת, ולא תמצא יראת שמים ויראת חטא וזריות וענוה וטהרה וקדושה, אלא במתעסקים במשנה ובתלמוד". 301. ובס' ברכת שמואל (קידושין סי' כ"ז אות ח') האריך בזה, שאם לומד חכמות זרות בקביעות הרי הוא מראה כאילו יש עוד השכלה והשלמה אנושית זולת התה"ק, וזהו ביטול כבוד התורה רח"ל, וע"ש שאף אם לומדם לצורך

סוגיא ב'

- שו"ת באר שבע באר מים חיים אות יד'
- מנחת אשר שו"ת ח"ב עמו' רד'
- שו"ת רע"א א' מא'
- אגרות משה יו"ד ג' צ'
- אגרות משה יו"ד ב' קלג'
- תשובות והנהגות מ"א יו"ד תקנו'
- **הבאר שבע** הקשה למה השמטיו כל הפוסקים את דין הנ"ל שאין ללמד תורה לעכו"ם. וחוקר כמה צדדים או שאין הלכה כמותו או שאין דרשתו אלא אסמכתא או שמותר בנ"ך או שמותר אפילו בתנ"ך ורק בלא טעמי המצות אכן למעשה החמיר בכל. ולכ' כוונתו להחמיר הוא שכן רצון התורה וכן הובא **במנחת אשר**.
- **וברע"א** הובא מח' בינו ובין המהרש"א אם מותר ללמד קודם גירות ופסק שאסור מטעם דין הנ"ל. **ובאגרות משה** (יו"ד ג') הסביר כוונת רע"א שרק אסור אם אין הגירות בפנינו ע"ש. וגם חידש שבאמת הובא דין זה בהרמב"ם.
- **ובאגרות משה** (יו"ד ב') הגדיר שדין זה דווקא אם הכוונה ללמד להם אבל אם שומעים מה שמוסרים לישראל מותר ולכן מותר לומר ההגדה אפי' אם יש עכו"ם שם. וכדבריו ג"כ התיר **בתשובות והנהגות** להגיד דרשה בקולעג' לקרב יהודים אפילו אם ישמעו עכו"ם.

שאי וכו' ופירש"י אבולי דמחוזא שפיר עיר ששמה מחוזא . משום סכנה שלא יאחר המלך כשפים עשיים לשפירי עירי דקביעה יחזקא עלילות המושל מומונות תמיד ע"כ . ומהאי טעמא כחב בעל הגורדא שלא עשו מוזה בשפירי רחובות וירמשי"א וקלוגי"א וכו"כ הגאון מהרא"ש ז"ל בבאוריו לסמ"ג ע"ט :

יד) זאת ועוד אחרת נחתי אל לבי לדעת על מה סומכין קלס רבנים שלומדין תורה עם עכו"ם הלא שמינו במסכת חגיגה פרק אין דורשין אמר רב אחי אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטיו כל ידעום . והנה טרם החלי להשיב ראיתי להקשות קושיא אחת והיא גדולה בעיני ולא ראיתי ולא שמעתי מי ששם לבו על-ה ויהי זה . למה לא הביא שום מחבר מכל הפוסקים קמאי ובתראי דין זה של ר' אחי ובפרט הרמב"ם שכבר נודע דרכו שאינו משמיט שום דין השנוי בגמרא אליבא דהלכתא עד שמפני כך הייתי אומר לולא דמסתפינא מחבראי שהפוסקים לא הביאו מפני שאינו אליבא דהלכתא ומלאתי און לי מהא דאמרין בפרק לא יחפור דף כ"א מיטבי אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא ואזון וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעבדים עליו הכא במאי עסקין בתינוקות דא"ה עכו"ם שנים שישבס בחצר וביקש אחד מהם לעשות רופא ואזון וגרדי ומלמד תינוקות חבירו מעבד עליו הכי נמי בתינוקות דא"ה עכו"ם ע"כ . והאי מלמד תינוקות דא"ה עכו"ם בכשרת לריך חסה לומר שר"ל שלומד עמהם תורה שלנו שפירי אי אפשר לומר דמיירי שלומד עמהם חשבון ותשבורת או שאר אומנות דאם כן אף בתינוקות דישראל יכולין למחות בידו כמו שכתב הרמב"ם בהדיא בפירוש המשנה וכן נראה מדבריו בפרק ו' מהלכות עבדים וכן כתב במרדכי ובנמוקי יוסף וז"ל ותינוקות דא"ה עכו"ם לאו דוקא דסוף הדין לתינוקת דישראל אם מלמדו אומנות ולא נקט תינוקות דא"ה עכו"ם אלא למעוטי תינוקות של בית רבן שאין בני חצר יכולין לעבד עליו כיון שאנו מושיבין אותם מתקנת יבוסע בן גמלא ע"כ . ואין ואין להקשות א"כ מאי דוחקיה דגמרא לאוקמי הברייתא בתינוקות דא"ה עכו"ם למה לא מוקמי כל הברייתא דמיירי בתינוקות דישראל והא דקמי מעבדין עליו מיירי בשלומד עמהם אומנות לפי שיש לומר שדבר זה אינו נכיה כלל מפני שכל אדם חייב ללמד לבנו תורה כשהוא תינוק כדאיתא בסוף פ"ק דקידושין וכו"ש שאי אפשר לומר דמיירי שלומד עמהם תורה שלהם מפני כמה סחירות גלויות ומפורסמות שלא ניתנו להכתב מרוב פשיטותם . אלא על כרחך לריך אחת לומר דמיירי שלומד עמהם תורה שלנו והאי קרא שדרש רבי אחי אסמכתא בעלמא הוא ועם זה נסתלקה קושיא התוספות בפרק שור שנגח ד' וה' גבי הא דקאמר שם וכבר שלחו מלכות יון שני סרדיותא אלא חכמי ישראל למודנו תורתכם קראו ושנו ושלשו ע"ס . ועוד דהא בפרק אמר רבי עקיבא ובפרק הבא על יבמתו אמרינן ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים דעתו לדעת המקום בדרך הוא ואחד מהם ששיבר הלוחות משום דדרש ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה וישראל מומרים עאכ"ו והקשו התוספות דהא קל ומומר קאמר וקל ומומר ניתן לדרוש א"כ דאורייתא הוא ולמה אמר דשיבר הלוחות מדעתו . וסירנו משום דאין זה ק"ו גמור דשאני פסח שהוא קרבן אבל כל התורה כולה לא היה ק"ו למנוע מליהנס להם ללמדם ולהחזירם בתשובה מכלל שמונת ללמוד תורה עם ישראל מומר . שוב ראיתי מי שכתב וז"ל וגראה בעיני שישאל המלמד תורה לעכו"ם עובר על ולפני עור לא תתן מכשול ולא נאמר כל זה אלא בחזרת משה ומלטיה שנעונו בנן ישראל אבל נאמר שיש וכוונתו משה שמונת ללמוד שרואה בהן נקמות האמורות לישראל ונשובות שראוי להשיב לאפיקורוס . ועוד נראה לי דאף רבי אחי עלמא לא אסר אלא דוקא למסור לו דברי תורה עם טעמן ונמוקן וסודותיה ודבר הלמד מעיניו הוא דבהכי מיירי שם כל הסוגיא וכן דייק הלשון שאמר רבי אחי אין מוסרין ולא אמר אין לומדין דברי תורה אלא מחזרתא כדפירשתי בענין אין מוסרין

ראשי פריקים אלא לאב"ד וכו' . ועם כל זה אומר חזי שומר נפשו ירחק מללמוד עמהם כיון שהסכים הקדוש ברוך הוא עם משה ששיבר הלוחות :

פז) רבים טהנים להקל בענין השמירה של חסן שפירשה כלחו נדה ומתיחד עמה צלילה ליקח קטן אלא החסן וקטנה אלא הכלה ואני תמיה היאך נחפשו זה המנהג דהא תניא בריש כותבות וכן חסן שפירשה אשמו נדה הוא יסן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וכתב שם הרא"ש שם הראב"ד ז"ל דסרווייה דוקא שיהו אנשים ישנים עם החסן ונשים עם הכלה וגראה מדברין שהסכים עמו לענין הלכה דאל"כ לא היה שסיק מלחוק עליו בפרק אלו מגלחין לענין אכלות וכוונת דאין לריך שמי משמרות אלא הוא יסן בין האנשים או היא בין הנשים . ודומק לומר שהמך בכחכות על מה שהוא חולק עליו בפרק אלו מגלחין דא"כ הוי ליה לטקול לגמרי מדברי הראב"ד בכחכות ולא יתן מקום לטעות בדבריו לאחוקי לדעתין דהכי ס"ל ובפרט אחר שיש פתחון פה לבטל דין לחלק בייחס ולומר חולי דוקא גבי אכילות ככר הרא"ש ז"ל כן כיון דקי"ל כדאיתא שם בגמרא . ואין להקשות מהא דקמינו בברייתא וכן חסן שפירשה אשמו נדה דמשמע לכאורה דבחדא מחתא מחתינהו שפירי בלאו הכי מוכח שם דללדין קמי הברייתא וכן דוק ותשכח . ואפשר לומר גם כן שהרא"ש ז"ל ס"ל דאיש הס וזמר בו באחת מהמסכתות הנזכרות והיה איך שיהיה כבר הסכימו רוב הפוסקים לדעת הראב"ד ז"ל וכוותיה פסק מהר"ם קארזו ז"ל בסור י"ד כימן שמ"ב ע"ט וכתבו הגהות מיימון בפרק י"א מהלכות אכל אהא דאמרין הוא יסן בין האנשים וכו' . כתב ראב"ן מיעוט אנשים שנים מיעוט נשים שנים ע"כ . ולפי זה לדעת הראב"ד וסיעתו לריך ד' שומרים ולדעת החולקים עליו לריך שני שומרים ב' אנשים או ב' נשים א"כ מנהג זה המכר הוא דלא כמאל . ואולי סומכין שבה יונאין ידי משמר אחד מיהו אכתי קשה טובא בעיני יתן סמוכות למנהג זה שפירא פשטא דלישאל הוא יסן בין האנשים משמע גדולים כדמשמע לשון אנשים שבכל התורה כולה וכן שכן בודאי דכוותיה והיא ישנה בין הנשים היינו גדולות ועוד דאם לא כן לא היה ליה לסתום אלא לפרש כמו שאמרנו בסוף קדושין מהיחד אדם עם אשה אם יש עמה תינוקת קטנה שודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עמה לביאה אלא ודאי ר"ל נשים גדולות אם כן על מה סמכו ליקח קטן וקטנה . ועוד מנהג גרוע הרבה יותר מזה ראיתי שאין לוקמים לשמירה לא קטן ולא קטנה רק אם הכלה בלבד שוכנת אצל בתה הכלה ואינם משימין אל לבם הא דאמרנו הוי זהיר באשתך מחמתה הראשון ואמרנו עוד ביבמות בפרק רבן גמליאל ובפרק קמח דקידושין דרב מנגיד על חתנא דהר דבית חמוה מטעם שמה יקבל בחמותו דתתם חמותה אוהבת את חתנה אי איישר חילי אבטליניה :

פז) אני טרם אכלה לדבר ראיתי כי טוב להעיר על ענין יקר בדרך אשר מנגדורי הייתי משתומם ושאלתי לחכמים ואין מנגיד לי על מה סמכו העולם שאינם מקיימים מצוות עשה המפורשת בתורה ועמה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות כדאיתא בפרק הנזקין ובפ"ג דיומא ואף על גב שהענין לו אבותיו ס"ס מלוה לכתוב משלו כדאיתא בפ"ב דסנהדרין ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו ואפילו רבנן קשישי דמדקדקי במעשייהו טובא לא ראיתי שנוהרו במנוה זו כי אם אחד מעיר ושנים מתעשרה :

בתב הרא"ש בפ"ק דכתובות וז"ל ברכת צבולים כתב בעל הלכות גדולות ברוך אשר לא אגוז בגן עדן ששנתה העמקים וכו' ואפשר שברכה זו תקנוה הגאונים ז"ל ומסביר לברכה אחר שמאל צבולים עכ"ל . וקשה לי הלא הרא"ש גופיה כתב בפ"ק דקדושין ובסוף כבודות גבי ברכת כהן של פרוין כבוד אשר קדש עובר במשי עמו וכו' שתקנוה הגאונים וז"ל ובגמרא ובאשכנז לא נהגו לברכה ולא מלינו שמברכין שום ברכה שלא הוצרכה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי סידור רב ראשי ורבינא לא מלינו שנחתמה ברכה עכ"ל . אם כן אמאי לא כתב הרא"ש נמי הכי גבי ברכה

וכ"ה בשו"ע יו"ד (סי' רס"ז סעיף ע"א), ה"ה שאסור ללמד לגוי והיינו הך. ולענ"ד אין זה נראה דאין זה דרכו של הרמב"ם להשמיט הלכה מפורשת בגמ' משום שאפשר ללמדו בק"ו מהלכה אחרת שהביא. ועוד דבאמת שני דינים הם ושתי הלכות שאינם תלויים זב"ז דאסור למסור ד"ת לגוי מדברי קבלה משום "לא עשה כן לכל גוי" כמבואר שם בחגיגה, אבל במה שאמרו בכתובות כ"ח שאסור ללמד תורה לעבד כתב הלבוש בסי' רס"ז שהוא משום דהוי כאילו מלמדו תפלות כמו שאמרו בסוטה כ"א לגבי לימוד תורה לנשים ומבואר מדבריו דאין זה ענין כלל לתלמוד תורה דגוי. ובאמת עבד אינו גוי אלא מחוייב במצות כאשר, ועיין עוד בפירוש הרדב"ז על הרמב"ם שם שכתב ג"כ דהוי כמלמדו תפלות או משום דכתיב "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל" (וכנראה כונתו לפי"ד הגמ' בסנהדרין נ"ח ע"ב "דעבד יצא מכלל גוי ולכלל ישראל לא בא" ודר"ק), ומ"מ נראה דאין זה ענין למה שאסור למסור ד"ת לגוי, ושוב צ"ב למה השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה.

אלא נראה, דס"ל להרמב"ם דאין בזה איסור גמור והלכתא פסיקתא אלא רצון התורה והנהגה ראויה וכמדת חסידות שלא הביאו הרמב"ם והשו"ע, ומ"מ נראה דכיון שאין איסור זה מובא ברמב"ם ובשו"ע ואינו הלכה פסוקה אלא הנהגה ראויה, לא בכל ענין ראוי לנהוג כן ובני"ד בודאי אינו חייב להתפטר מתפקידו ולקפח פרנסתו בשביל הנהגה זו, וכן אינו צריך להחרים ילד זה לבזותו ולגדותו, ולא רק משום שבכך הוא מסכן את פרנסתו, אלא אף משום חילול ה' שעלול לצאת ממעשה זה. ועוד דראוי לקרב ילד זה ומשפחתו ולהשפיע עליהם שיתגיירו כדין ויכנסו תחת כנפי השכינה, דהלא העובדה שהוריו שלחו אותו לביה"ס דתי מוכיחה שהם רוצים

שיגדל כיהודי וצריך להשתדל עמהם שתתגייר האם (אם עדיין לא נתגיירה) ויגירו את בנם, ואם יעלה בידו, אין לחשוש כ"כ מללמדו תורה דכבר כתב המהרש"א בשבת ל"א ע"א דכשבא להתגייר מותר ללמד תורה לגוי והוכיח כן מהלל הזקן ואף שהגרעק"א בתשובה מ"א פקפק בדבריו, כבר נהגו ללמד תורה לאלה שבתהליכי גיור והארכתי בזה במק"א. (עיין לקמן אות ג).

ולא אמנע מלגלות דעתי בענין נכבד זה, דלענ"ד לא כדורות הראשונים דורנו, דמאז ומעולם נמנענו מליזום גירות ורק מי שבא מדעתו להתגייר לאחר שנדחה שוב ושוב קבלוהו אם רצונו הוכח כאמיתי. וכן ראוי לעשות עפ"י דין תורה, אבל בתקופתינו שרבים מאוד החוסים בצילנו מעולי בריה"מ הם גויים עפ"י דין ומתערבים בין יושבי הארץ ויש בזה מכשול נורא לדורות, אין להרחיקם מלהתגייר, אלא יש להשתדל עמהם לגיירם, ואף שחלילה להקל בדרישה לקבלת עול מלכות שמים ועול המצוות באמת ובתמים ובכל דקדוקי ההלכה, מ"מ אין להרחיקם מלהתגייר ולכן אין לדחות ולפגוע בילד זה ובמשפחתו אלא להשתדל ע"מ לגיירו ובפרט שהוא לומד בבי"ס דתי).

עוד יש לצרף בעניננו מש"כ בטורי אבן בחגיגה שם דלמ"ד דגוי אסור ללמוד תורה מלתא גדול מותר לו ללמוד כשישראל מלמדו דאין זה גזל, ועוד כתב שם דבאקראי מותר משום דרכי שלום, ואף שכל דבריו דברי חידוש מ"מ רב גובריה דשאג"א גדול הדורות לצרף סברתו.

והנה רבים מן האחרונים חידשו דרך תושבע"פ אסור ללמד לגוי אבל תושב"כ מותר, כ"כ מהר"ץ חיות בחגיגה שם ובסוטה (ל"ה ע"ב) ובשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סוס"י ד' מכן המחבר), עיין שלט"ג סופ"ק דעבו"ז בשם הרי"ז דדברי

על שאלתך בערל שבא להתגייר ולמולו, ואין רצונך למולו היותו נגד חוקי הרעגירונג נכאשר הנכון עמך בזה כי אמנם כן מוטל על כל רב מורה ישר להזהיר את העם אשר יושב בקרבו, כי כן דבר המלך ישמורו ובפקודותיו אל ימרו, וכאשר גם אנכי הצעיר הזהרתי בעזה"י רבות פעמים בדרשותי, והראיתי לדעת כי כן החיוב על כל אדם מישראל, בראיות חזקות כראי מוצקות, ממקרא ומגמרא ומסברה, וכאן אין מקומו להאריך, ועל אחת כמה וכמה שהרב בעצמו יהיה נאה מקיים, וכל העדה ממנו יראו ויכבדו את המלך ואותו יראון ואך הוא מבקש עכ"פ ללמדו מקרא וסדר תפילה יום יום שזהו אינו נגד דת המלך, ואח"כ ילך למקום שהותר להתגייר, ושאלת אם מותר לעשות כן, ואם אינו בכלל מלמד עם נכרי תורה, כיון שלומד על מנת להתגייר.

הנה במהרש"א חדושי אגדות פרק ב' דשבת (לא ע"א ד"ה אמר ליה) גבי מעשה דהלל, כתב וזה לשונו ומיהו קצת קשה הא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים ק"י, וצ"ל הא דאמרינן וגייריה לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה ק"י, ואין להקשות אם כן איך למדו תורה מקודם שנתגייר, הא נכרי הלומד תורה

חייב מיתה (סנהדרין נ"ט ע"א) יש לומר דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה, עכ"ל.

אולם כתבתי בגליון מהרש"א בקושיא הא אין מקבלים גרים וכו' בזה הלשון, כך הקשו תוס' בפרק כיצד (יבמות, דף כ"ד ע"ב ד"ה לא בימי דוד), ותירצו דבטוח היה הלל דסופו לשם שמים, וכך כתב עוד שם בפרק בית שמאי (דף ק"ט ע"ב ד"ה רעה) הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין לא היה לשם שמים, מכל מקום בדיעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לשם שמים, ע"כ לשוני.

וקצת מוכח בהיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמד קודם גירות מדלא תירצו כמהרש"א דלא גייריה עד שלמדו, ואף די"ל דדחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרינן בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה מכל מקום היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לשם שמים אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים, אלא ודאי דאסור ללמדו → מקודם ויש לדחות קצת עכ"פ אזדא ראית המהרש"א, ואין בכחי להתיר.

חותנך אוהבך
עקיבא

סימן פט

איסור מסירת דברי תורה לעכו"ם

בע"ה

ז' כסלו תרצ"ט.

הנה מפורש בחגיגה דף י"ג ע"א שאין מוסרין ד"ת לעכו"ם מטעם לא עשה וגו' ובתוס' שם איתא שאסור גם מדאורייתא מטעם לפני עור דהא עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה וא"כ המלמד עובר אלפני עור ומטעם לא עשה דהוא קרא דדברי קבלה הוצרך רק באופן שליכא לפ"ע כגון באית ל"י עכו"ם שיכול ללמדו שמ"מ אסור מצד לא עשה עיי"ש בתוס'. וגם מפורש בכתובות דף כ"ח עוד יותר שגם לעבדו אסור ללמד תורה ונפסק דין העבד ברמב"ם פ"ח מעבדים הי"ח וביו"ד סי' רס"ז סעי' ע"א וא"כ כ"ש שלעכו"ם אסור ונסתלקה בזה קושית איוה אחרונים ע"מ שהשמיטו הפוסקים דין זה דאסור ללמד לעכו"ם דכיון דכתבו דין דאסור ללמד לעבד לא הוצרכו למינקט האיסור לעכו"ם דכ"ש הוא.

ומה שבב"ק דף ל"ח איתא שלמדו שני סרדיוטות של מלכות רומי תורה אצל הכמי ישראל כבר תירצו התוס' התם בד"ה קראו שבע"כ עשו ע"פ המושל ולא נתחייבו למסור עצמן עיי"ש ולכן ברור שאסור ללמדם תורה, אבל בשיבוע מצות דידהו איתא בתוס' חגיגה שמותר ללמדם ואף שג"כ בזה יש חולקין כדאיתא בהגהות הב"ה שם מ"מ לא מסתבר זה אלא כתוס' שכת"ר אבל שאר דיני התורה ואף אגדות חז"ל אסור אך ודאי שמפני השלום אין כדאי לפרסם דברים כאלו.

משה פיינשטיין

סימן צ

עוד באיסור מסירת דברי תורה לעכו"ם

בעזה"ש

י"ח מנחם אב תשל"ד

מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יוסף ראבינאוויץ שליט"א.

הנה הדין דא"ר אמי בחגיגה דף י"ג ע"א אין מוסרין ד"ת לעכו"ם מאחר שהפוסקים לא הביאוהו לא ידוע לנו מצד עניותנו בתורה ובחכמה פרטי הדינים, ועיין בח"א מהרש"א שמדייק מלשון אין מוסרין ולא קאמר אין מלמדין דהוא רק טעם וסוד המצות וכתב שגם נלמד מענינו, כוונתו דהא ר' אמי אמר ב' דברים אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים וגם

מימרא אין מוסרין ד"ת לעכו"ם שלכן שכמו בסתרי תורה הוא רק סודות וטעמים, דהא הדינים מכל עניני התורה הם בחלק התורה הנגלה שהוא במשניות ותוספתות ושני התלמודים שנקרא הויות דאביי ורבא ולא נחסר כלום מדיני התורה שליכא בחלק תורה זה, כך אף דברי תורה שאסור למסור לעכו"ם שהוא אף בנגלה אין זה אלא הטעמים והסודות אבל הם אף הגלויים שזה נוגע לידי פרטי דינים אבל עצם הדין כמו שנאמרה במשנה ואף בספר פוסקים כש"ע בלא טעמים מותר, ולישראל צריכין למסור גם הטעמים והסודות הגלויים אף למי שאין יכולין לעמוד על דעתן כל כך כיון שהוא נוגע לדינא והוא מה שנקרא גמרא ויבין מזה כמה שאפשר לו להבין ובמשך הזמן יבין יותר ויותר כי כל ישראל מחוייבין בת"ת אף בגמרא ואף לקטנים צריך ללמד לכל אחד לפי דעתו. וע"ש במהרש"א יישוב קוש' הר' אלחנן בתוס' משום דגם ב' מצות אין למסור להם הסודות והטעמים, אבל התוס' בב"ק דף ל"ח ע"א ד"ה קראו כתבו דאמרינן בחגיגה המלמד תורה לעכו"ם עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב, ואם היה להם גירסא זו הרי לגירסא זו אסור גם ללמד להם עצם הדינים דלא כמהרש"א וזה סובר גם הר' אלחנן והקשה שפיר.

אבל לשון התוס' דאמרינן בחגיגה המלמד תורה לעכו"ם עובר בעשה דמגיד דבריו, הרי אין זה שינוי תיבה אחת כגון במקום אין מוסרין לגרוס אין מלמדין אלא הוא מימרא אחרת לגמרי שלא נאמר כלל בחגיגה, אשר על כן צריך לומר שאין כוונתם שזהו לשון הגמ' אלא שהם מפרשין כן במימרא דר' אמי שא"כ אפשר שגם הם גרסי אין מוסרין כגירסא שלנו וכדחזונו שכן נקטו בהתחלת הדבור אין מוסרין וא"כ שייך לפרש כמהרש"א ולתרוץ קושית הר' אלחנן בתוס'. עכ"פ התוס' לא סברי כמהרש"א אלא שאסרי גם ללמוד עצם הדינים אף בלא באור טעמים כלל. אבל קשה על התוס' אם לא היה זה בגירסתם מנא להו שהוא בעשה דהא פשוט הלשון הוא בל"ת דלא עשה כן לכל גוי, וגם לא הובא בגמ' כלל הקרא דמגיד דבריו ליעקב, ואם היה זה בגירסתם יש לתרוץ דהעשה היא משום דהוא כמו לאו הבא מכלל עשה מגיד דבריו ליעקב ולא לעכו"ם ולא הבא מכלל עשה עשה, ואף שהדיוק מפורש נמי בקרא דבכה"ג בקראי דתורה היה זה ודאי לאו והדיוק היה להוספת עשה כדאמרינן בזאת הבהמה אשר תאכלו או בבהמה אותה תאכלו וכל עוף טהור תאכלו שהוא גם הוספת עשה להל"ת דאת זה לא תאכלו שנכתב שם, אבל בקראי דדברי קבלה שאין לדרוש מהם דינים חדשים אלא כשאכא הכרח אמרינן דהוא מהלכה ואסמכיה אקראי, לכן מה שאפשר לפרש דהקרא מפרש מה שכבר נאמר לא אמרינן שהוא לחדוש דין, שלכן סובר דקרא הראשון דמגיד דבריו ליעקב הוא החדוש שנאמר בהלכה ואסמכיה אקרא וקרא השני לא

עשה כן לכל גוי הוא מפרש מה שיצא מקרא דמגיד דבריו שהוא לדייק אבל לכל גוי לא. אבל לגירסא דידן שליכא זה בגמ' אין לומר זה מעצמנו אלא מה שנאמר שהוא מקרא דלא עשה כן והוא לאו דדברי קבלה ועשה ליכא כלל דנפרש קרא דמגיד דבריו רק על נתינת התורה מהקב"ה לישראל כפשטות הקרא דמספר מעשה הקב"ה בעולם ורק קרא דלא עשה כן לכל גוי דלא הוצרך לכתוב ממעשה הקב"ה דרק מה שעשה הקב"ה שייך לכתוב בשבחיו ובמעשיו ולא מה שלא עשה, וגם הא ממילא ידעינן מקרא דמגיד דבריו ליעקב, לכן נדרש לענין שהקב"ה אינו רוצה שישראל יודיעו שא"כ הוא לית ולא עשה, ולכן מוכרחין לומר שהתוס' דיתה להם גירסת מימרא דר' אמי בהליטון שהם הביאו ולא בליטון שאצלינו, ואולי מפני השינויים הרבים שעשו מצד הצענונוריא נשתנה לנו הגירסא, וא"כ אין לפרש כמהרש"א.

ויש מקום לחלק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ דאולי תירה שבכתב לא נאסר דהרי נתחייבו ישראל כשנכנסו לארץ לכתוב את התורה על גבי האבנים בטבעים לטון כדי שכל אוה"ע יעתיקו את התורה וילמדו אותה כמפורש בסוטה דף ל"ה ע"ב, ואם אסור ללמוד אף תירה שבכתב הרי היה זה דבר אסור ונצטרך לומר שהיה זה הוראת יעה לעביר על האיסור בשביל שלא יהא פתחון פה להאומיות לומר לא היה לנו מהיכן ללמודה שאם אין לנו הכרה לא ניטא כן, שלכן אולי ליכא האיסור בתורה שבכתב והכתיבה הא היה זה רק על תורה שבכתב שהוא דבר מיתר ונתחייבו בדבר היתר באותי זמן כשנכנסו לארץ אבל ראייה גדולה ליכא דהא אפשר שלמצינו זה שלא יהא להם פתחון פה נתחייבו אף שהיה דבר אסור.

עוד כתב מהרש"א בה"א בשבת דף ל"א דעכו"ם הלומד תירה כדי להתגיר מותר מייום דמפרש דלא גייריה הלל להנכרי שרצה להתגיר ע"כ שיעשיתיה כ"ג עד שלמד שא"א לו להיות כ"ג ומה שלמדו תורה הוא מייום דכיון דבא לגייר ירי ללמוד תורה, אבל אף דשפיר הקשה עליו רעק"א בתשובה סימן מ"א דהא התוס' ביבמות בשני מקומות (דף כ"ד ע"ב ד"ה לא בימי דוד ודף ק"ט ע"ב ד"ה רעה) הקטנו זה ותירצי דבטיח היה הלל דסופו לעשות לשם שמים א"כ הרי מפרשי שגייריה תיכף ואח"כ למדי וליכא ראייה, מי"ב הא ברור שדינו של מהרש"א אמת דהא צריך לקבל עליו עיל מצות וא"כ צריך שידע מהם דהא בלא ידיעה אפשר שלא היה מקבל דבר אחד שיחשוב שיקשה לפניו ואין קבלתי בסתם קבלה על זה והיה שייך שיחבטל גרותו, איברא דא"צ ללמוד עמו כל התורה כולה בכל פרטי מצותיה, ימצינו שאף שלא ידע כלל מייום מצוה אף לא מיאסור עבידה זרה שעבד לה תחלה הוא גר גייר דהא מפורש בשבת

דף ס"ח ע"ב לענין השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא אחת כיצד תינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר בין הנכרים אינו חייב אלא אחת ועל הדם אחת ועל החלב אחת ועל ע"ז אחת, והוא כדפירשו שם בע"א התוס' ד"ה גר דנתגייר בפני שלשה ולא הודיעוהו מצות שבת וכן לא הודיעוהו שאיכא איסור ע"ז כלל, ומ"מ נחשב קבלת מצות במה שאמר שהוא רוצה להיות כישראל דאם יש להם דינים ואיסורים ומצות עשה יעשה, אבל ודאי מסתבר שאין זה קבלה גמורה ואין לומר שהתורה תחייב דוקא קבלה זו שיגרום להכשיל את ישראל דהרי אף שמודיעים לו איסורים הרבה א"ר חלבו שקשים גרים לישראל כספחת ופרש"י ביבמות דף מ"ז ע"א ד"ה דאמר שאין שומרין מצות כראוי ולומדים ישראל מהן וסומכים עליהם באו"ה והתוס' בד"ה קשים פירשו לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות וישראל למדין מנעושיהם וכ"ש כשלא ידעו כלל שיכשילו אחרים, וזהו הטעם דמחוייבין להודיע להם כמה דברים חמורים וגם כמה דברים קלים גם זמן רב קודם מעשה הטבילה שהוא גמר הגרות דבשעת הטבילה מחוייבין להודיע פעם שניה כמפורש בברייתא ביבמות דף מ"ז ע"א פעם ראשונה עוד קודם המילה ופעם שניה בשעת טבילה וכן איתא ב"ש"ע סימן רס"ח סעי' ב', ובשלמא משעת הטבילה אולי ליכא ראייה כיון דהוא קרוב לגרות כל כך, אבל כמה שמודיעין אותו קודם המילה יקשה כיון דהוא רחוק ממעשה הגריות איך מותרין ללמדו וגם יהוא ספק גדול שלא יתגיר שלא ירצה לקבל עליו עול המצות כדאומרינן לו שאין לו כדאי להתגיר משום שיקשה עליו שמירת המצות והעונשין שלהם ויחזור בו, וא"כ הוא מטעם שכתב מהרש"א דכיון שבא לגייר ירי ללמדו תורה, ותמוה איך כתב בסוף שכיון שאודא ראיית מהרש"א אין בכחי להתיר הא גמ' מפורשת שמותר ישכן צרכין לעשות אף שבדיעבד הוא גרות בלא זה כמפורש בשבת.

וצריך לימר בכונת רעק"א שמה שמותר וגם מחוייבין ללמדו הוא דוקא כשהגרות יהיה כאן דכיון דהוא מכין עצמו להגרות הוא מצורכי הגרות שזה מותר בפשיטות גם לרעק"א, ובדאי אין לדקדק לצמצם לומר רק מה שמוכרח לידע תיכף ומה שגורם יותר טעם שיקשה עליו ויפרוש דהא נעמי אמרה לרות גם איסור תחום שבת שאינו דבר המצוי לבנ"א הכרח לילך יותר מתחום שבת אף התחום שבת דמיל וכ"ש שרחוק מאד שיהיה נחוץ לילך תחום שבת דאורייתא שהוא י"ב מיל שיהיה הכרח להודיע לה בשביל הגרות לא בשביל שתדע שלא תעבור כיון שלא מצוי הרי אין צורך להודיע לה קודם הגרות דרק שבת ומאכלות אסורות שצריך לידע תיכף, ולא בשביל דשמא תפרוש בשביל זה דתום גר לא יפרוש בשביל זה דהוא קל

לקיימה, וגם לא שייך להודיע דשני קברים נמסרו לב"ד דג"כ אין זה צורך להגרות כלל דזה לא יעשה כלום לפרוש מלהתגייר בשביל זה, אלא ודאי דכיון שבא להתגייר רשאיין ללמד אז גם דברי תורה שאין נוגעין להצורך שצריך ללמדו ורצתה נעמי להורות לה חומר המצות והאיטורין וחשיבותן, אבל סובר רעק"א דאפשר שהוא רק כשמכין עצמו למעשה הגרות, אבל כשעדיין לא אפשר לו להכין עצמו להגרות מחמת שהיה נמצא במדינה שמחוקקי המלכות שאסור לגייר עכו"ם רק שאומר שאחר שילמד ילך למדינה אחרת שהמלכות מניחה לעכו"ם להתגייר אצל רבנים ודייני ישראל סובר שאסור מאחר שלא נקל לו כל כך והרבה מניעות איכא דהא לא יוכל לחזור למדינתו שאיכא ספק היתר נוטה שלא יהיה זה לגרות שבוה כתב שאין בכחו להתיר.

והנה מהרש"א משמע לו שמתיר גם זה דהרי הגר שבא לפני הלל להתגייר דוקא אם יעשוהו כ"ג שיותר נוטה דכשידע כשילמוד שא"א לעשות לכ"ג לא ירצה להתגייר כיון שלא בא להתגייר לשם שמים, שהוא עוד ספק שיותר נוטה שלא יתגייר ויהיה הלמוד עם עכו"ם ומ"מ מתיר מהרש"א, איכא ראייה שכ"ש שיתיר ללמד עמו אף במדינה שלא יוכל להתגייר דיותר אפשר שיקיים רצונו לילך להמדינה שמניחין שם להתגייר. ולכן כיון שדחה ראיית מהרש"א מהא דהתוס' הקשו קושיתו ותירצו דהלל היה בטוח דסופו לשם שמים אף שידע דא"א לו להיות כ"ג וא"כ גייריה תיכף כתב שאין בכחו להתיר. אבל נראה בטעם מהרש"א דהא איכא ר' נחמיה שסובר דשלא לשם שמים אינו גר שלא מסתבר לומר דיפלוג על הלל שלדידיה ליכא לתרץ התירוץ שהיה בטוח דסופו יהיה לי"ס שמים דסובר מהרש"א דיצטרך להתגייר מחדש ולדידיה מוכרחין לומר שלא גייריה אלא קבל עליו להתגייר ומ"מ היה מותר ללמוד עמו אף דהיה ספק שמא לא ירצה אחר שידע דא"א לו להיות כ"ג להתגייר, ומה שהיה בטוח הלל שסופו להיות לי"ס שמים לא מסתבר שבשביל זה יהיה מותר דבר איסור כיון שבעצם הוא דבר הספק, דרק לגייר שלא לשמה להסוברים דכולן גרים הם ורק לכתחלה אין ראוי לקבלם שייך לומר שכיון שהלל היה בטוח שיהיה לשם שמים לא חש לזה, אבל להתיר איסור למוד תורה עם העכו"ם לא היה להלל לסמוך ע"ז כיון שבעצם הוא ספק. ורעק"א עצמו כתב בדחייתו דהוא משום דבדיעבד הוא גר, הרי דאליבא דר' נחמיה איכא ראייה מהלל אך רעק"א לא חש לזה שנצטרך לומר שר' נחמיה פליג על הלל ומהרש"א חש לזה ואדרבה תמוה על רעק"א דהא בסתמא אין לנו לומר שיפלוג תנאי בתראי על הלל כל זמן שלא מפורש שלכן מסתבר כמהרש"א. ואגב אכתוב מה שנראה לע"ד בהא דשבת שגר

שלא הודיעוהו שום מצוה אף לא ע"ז שאף שקבל עליו לעשות ככל מה שעושיין ישראל אם כשידע המצות יאמר דלא אסיק אדעתיה שאסור לאכול בשר חזיר ואסור לעשות מלאכה בשבת לפרנסתו לא היה מתגייר שיתבטל גרותו ככל דבר שבטעות שמתבטל, ורק בשבת שכשנודע אדרבה מצטער על זה ובא להביא חטאת הוא גר. אך שלכאורה מצינו דלא מיבטל גרות בטעות מהא דביבמות דף מ"ה ע"ב איתא עבדיה דר"ח בר אמי אטבלה להיא נכרית לשם אנתתא א"ר יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתה בה כדר' אסי דא"ר אסי מי לא טבלה לנדוהה בברתה עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ופרש"י ד"ה בה בלשון בתרא דטבלה לשם אישות היינו להנשא לעבד זה וכתב שהיא גיורת דהלכה כולן גרים הן, שלכאורה הא גיורת אסורה להנשא לעבד וכיון שכל גרותה היתה כדי להנשא להעבד אם היתה יודעת שתהא אסורה להנשא לו לא היתה מתגיירת ומ"מ לא נתבטלה הגרות דהרי אמר שהבת כשרה משום עבד הבא על בת ישראל הולד כשר. אבל הא אין טעם לזה ומוכרחין לומר דכיון שלא היתה הגרות ע"י מעשה ב"ד אלא ע"י חזקה שראינה זמן גדול נוהגת בדיני ישראל שהרי הוחזקה שטובלת לנדוהה ובחזקה לא שייך בטול דטעות כדבארתי זה בחדושי ביבמות.

ועיין בטורי אבן שהוא מחדש דלמ"ד שאיסור למוד התורה לבן נח מקרא דתורה מורשה לנו שהוא גזל יותר כשישראל מלמדו כרצונו ורק למ"ד מאורסה איכא האיסור שלכן ר' אמי אפשר סובר כמ"ד מורשה שלכן הוצרך לומר שאסור לישראל למסור דברי תורה לעכו"ם מצד קרא דלא עשה לכל גוי ולא מובן כי מורשה הוא לכלל כנסת ישראל ולא לכל יחיד ויחיד וצ"ע. והארכתי להראות כי אין הדברים ברורין בזה מאחר שליכא בפוסקים שלכן תלוי זה בסברות ובראיות לפי המשמעות, ומחמת שמצינו שהשיבו חכמים לעכו"ם בדברי תורה כדבביא בטור"א הם ויותר מזה חזינן שישבור מלכא היה בקי בדינים וגם אמרו לפניו דינים, עיין בסוף ב"מ וברש"י הם שמוכרחים לתרץ.

ולפ"מ שכתבתי בתשובה (באגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן ק"ד) אפשר שיהרמב"ם והטור והש"ע לא השמיטו איסור ללמד תורה לעכו"ם דמאחר דנקטו האיסור בעבד בפ"ח מעבדים הי"ח ובטור ובש"ע סימן רס"ז סעי' ע"א לא הוצרכו לכתוב בעכו"ם שגרוע מעבד, ואולי גם דין עבד שאריב"ל בכחובות דף כ"ח ע"א דאסור לאדם שילמד את עבדו תורה ולא הביא קרא הוא מקרא דר' אמי דמגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי דאף לעבדים הוא באיסור זה, אף שאין בעבדים האיסור ללמד תורה מקרא דתורה צוה לנו ולא להם שאיתא בבני נח מאחר דיצא מכלל בני נח ונתחייב במצות שהנשים חייבות, אבל איסור דלא עשה כן לכל גוי דקאי על הקרא דמגיד דבריו איכא גם

בעבדים. ומכיון שהוא ממש אותו האיסור עצמו ודאי נוחא מה שהרמב"ם והטור וש"ע לא נקטו גם בעכו"ם, ולכן ראייתי גדולה מהא שבעבדים מותר ללמד לעצמו וללמד לישראל אף שהעבד נמי נמצא שם ולומד ודאי גם בעכו"ם מותר כשלומד לעצמו ומלמד לישראל אף כנמצא שם גם נכרי ששומע, דאף שיש חלוק גדול לפ"ו דעבד שאין בו איסור דבן נח הא מותר ללמוד בעצמו וליכא לפני עור ובעכו"ם שאסור גם ללמד בעצמו מאיסור דבני נח ושייך לומר דאיכא איסור לפני עור, מ"מ מוכרח שסוברים שליכא חלוק דאם היה חלוק היה להו להזכיר בשביל החלוק כשלומד לעצמו ומלמד שבעבד יהיה מותר ולעכו"ם אסור, ואף שמרמב"ם ליכא ראייה דאפשר דמאחר דנקט בפ"י ממלכים ה"ט דבן נח אסור ללמד תורה ידעינן ממילא חלוק זה מצד לפני עור אבל הטור וש"ע שהם לא נקטו בשום דוכתא דיני בני נח היה להם לכתוב דין האיסור לישראל ללמד אף לעצמו וללמד לאחרים כשעכו"ם יושב שם ושומע ולומד דרין זה ליכא בעבד, אלא ודאי שאף לעכו"ם מותר כה"ג וליכא לפני עור.

והטעם דליכא לפני עור נראה פשוט דאין לאדם להמנע מעשות אף דבר הרשות שלו בשביל שמא יעשה אחד איסור ע"י מעשיו, דמאחר דעושה מעשה עצמו ועובר האיסור לקח ועשה בעצמו מעשה האיסור ליכא בזה לאו דלפני עור. וראייה מהא דסובר רשב"ג בכרם של ערלה שא"צ לציינו להודיע שהוא ערלה שלא בשביעית משום הלעיטהו לרשע וימות, אף שודאי איכא לאו דלפני עור כשיתן לרשע איזה איסור אף האיסור שפרוץ עליה וכ"ש שאיכא לפני עור כשיתן לו דבר איסור שאינו פרוץ עליה ויאמר לו שהוא כשר, ואף למומרים ועובדי ע"ז ועוברין על כל התורה כולה איכא לפני עור ולא אמרינן הלעיטהו לרשע וימות, ואף ליתן לבני נח דבר שאסורין מו' מצות דבני נח איכא לפני עור כדאיתא בכמה דוכתי וגם בהו לא אמרינן הלעיטהו לרשע וימות, אלא הוא משום דליכא בזה שמחזיק האדם אילן של ערלה שהוא דבר איסור בגינתו שלא הוגדר ויכולין בעלי עברה ליכנס ולאכול איסור הערלה משום איסור לפני עור דלא הוי כנותן לו הערלה בזה שידוע דודאי יבואו ויאכלו, מאחר דאינו נותן להן ואינו מתכוין להגיה לפנייהם אלא לוקחין בעצמן, ורק בשביעית שהוא הפקר הוא כנותן להם לא מבעיא לפי מה שמישמע שבעל השדה מחוייב להפקיר בפה אף שבלא אמירתו שמפקיר נמי הוא הפקר, דכן מישמע לטון הרמב"ם פ"ד מימיטה הכ"ד שכתב מ"ע להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, מישמע שצריך להפקיר בפיו, ומי"כ אחר זה וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מ"ע, אין כוונתו שדוקא בכה"ג עובר העשה אבל ליכא עשה להפקיר, אלא שכוונתו שאם

נועל כרמו וסג שדהו עובר המ"ע אף שמפקירם בפה כדכתב הכ"מ ומשמע שהוא מפרש זה ברמב"ם, דהרי באמירתו שמפקיר הוא כאומר לכו"ע שיכנסו לגינתו ויאכלו פירות האילן שהוא ערלה כשלא יציין להודיע שהוא ערלה, אלא אפילו אם נימא שכיון שהוא הפקר גם בעצם דרחמנא אפקריה אינו צריך להפקיר או אף כשהוא מחוייב להשמיט ולא השמיט בפיו אלא סמך על הפקר התורה נמי מכיון שהאחרים אין יודעין שהוא איסור רק הוא ואינו מציין הוא כאומר שיאכלו גם מאילן הערלה מאחר דעליו הן צריכין לסמוך ועובר בלפנ"ע, אבל בשאר שני שבוע שודאי לא שייך להחשיב שהוא כנותן לפנייהם דהרי אדרבה הוא מקפיד שלא יבואו שום אדם לגינתו ולחצרו וכ"ש שלא יאכלו הפירות, ומי שנכנס לשם ואוכל הפירות עושה מעצמו שידוע שבעה"ב אינו רוצה ליכא בזה לפני"ע. וכן סובר גם ת"ק שליכא בזה לפני"ע אך שמ"מ סובר ת"ק דאיכא חיוב אחר לשמור את האחרים מלעבור על איסורים אולי הוא מדין ערבות ומדאורייתא או מדרבנן ורשב"ג פליג ע"ז שליכא חיוב על האדם לשמור בעלי עבירות מהטאים שיחטאו בעצמן, ונפסק ברמב"ם כרשב"ג בפ"ט ממע"ש ה"ז.

ולכן אין לו להמנע מללמוד בעצמו וללמד לאחרים בשביל מה שיושבת שם נכרית (ע"י אג"מ"ם) האסורה בלמוד התורה דהרי הנכרית עושה האיסור בעצמה דאין הכרח שתתבטל שם ואף כשיושבת שם אפ"ר לה שלא להאזין ולשמע ורק שהיא בעצמה עושה מעשה האיסור בזה שהיא מאונת ורומעת להבין הוא מעשה שלה וליכא בזה לפני"ע, ולשמור נכרים מלעבור על איסורים ליכא שום חיוב ולא שום מצוה ואף ת"ק דרשב"ג יודה בזה, אף כשאננם גרועים משאר נכרים, ואף לבני נח השומרים ז' המצות המחוייבים מסתבר שאם הוא באופן שליכא לפני"ע ליכא חיוב זה דשמירת אחרים מהטאים שאיכא בישראל אף שאין לומר עלייהו הלעיטהו לרשע וימות מכיון שישומרים המצות המחוייבות להן, שלכן הוריתי להיתר והוא נכון ואמת.

ומה שהביא מתשובות מהרי"ל דיסקין שהקשה על הא דהקשה הגמ' בכתובות דף ג' ע"ב ולירושל' להו דאונס שרי, הא יש לדחות הנישואין בשביל שלא יעבור ההגמון על איסור גערה כאורסה וא"א שבני נח מצוין מיצד הלאו דלפנ"ע, למה שתתבתי ודאי לא קשה כלל דודאי ברור לכו"ע ואף להגמון הרשע שאין רוצין בזה והיו עושיין כל התחבולות שלא יבא ההגמון והוא עושה העבירה ברשעות בעל כרחם, אבל אף בלא זה לא קשה כלום, וכי יעלה על הדעת שמי שיש לו מעות ולא שמרם כהוגן וגנבו ממנו עבר על לפני"ע ואף כשהוא מצוי שיגנבו שהוא פשיעה ממש נמי לא שייך שיעבור על לפני"ע, ול"ד להמלוה מעות בלא עדים שעובר על לפני"ע בב"מ דף ע"ה ע"ב אף שג"כ הוא

סימן קלב

באיסור למור תורה לעכו"ם

י"ט טבת תשכ"ג.

מע"כ ידידי-מר פסח וועלוול בורסאק נ"י.

הנה האשה שנתגיירה אצל רב מהרעפארמער אינה גיורת כלל והיא נכרית כמתחלה ומי שנשא אותה לאשה הוא נשוי לנכרית וכשתלד ממנו ילדים יהיו בדיני התורה נכרים גמורים כמו בלא הגרות ואם תוכל להשפיע עליו שיעובנה יש עליך החיוב על זה ואם אינך יכול להשפיע נמי טוב שתודיע אותו שידע שאינה גיורת ולא ירמה את עצמו ואת כל המשפחה.

ובדבר חג הפסח כשתבא הביתה מהישיבה ותמצא שם גם את קרובך ואשתו שהיא נכרית ע"פ הדין ואתה תצטרך להגיד את ההגדה ולתרגמה כדי לזכות את אביך ואמך וממילא תשמע גם היא. אם מותר לפניך. הנה פשוט לע"ד דמה שא"ר אמי בחגיגה דף י"ג אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם. הוא דוקא כשכוונתו למוסרם להעכו"ם אבל כשכוונתו הלומד דברי תורה הוא ללומדם בעצמו ולמוסרם ליהודים הנמצאים שם. לא נאסר מחמת שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ ישמע ממילא הדברי תורה.

וכעין ראייה יש להביא מהא דאסור ללמד גם את עבדו תורה כדאיתא ברמב"ם פ"ח מעבדים ה"ח ובש"ע יו"ד סימן רס"ז סעיף ע"א. ומצינו שטבי עבדו של ר"ג היה ת"ח גדול וראוי ליסמך כדאיתא ביומא דף פ"ז. והיו החכמים לומדים ומפלפלים אף כשהיה טבי נמצא אצלם בכוונתו לשמוע דברי חכמים כדאיתא בירושלמי פ"ב דסוכה ה"א ומובא בתוס' סוכה דף כ' ד"ה ראייתם. אלמא דכיון דכוונתם היה ללמד בעצמם לא נאסרו אף שידעו שטבי שהוא עבד נמצא שם שג"כ לומד מהם. ומסתבר שכן הוא ג"כ בעכו"ם שהאיסור הוא רק כשהכוונה הוא למסור להעכו"ם אבל כשהלמוד הוא לישראל אף שנמצא שם גם עכו"ם שג"כ שומע אין לאסור. ואף שבסברא אולי היה מקום לחלק לומר שעכו"ם חמיר, אבל כיון שהאיסור נמצא בשניהם בין בעכו"ם בין בעבד ומצינו היתר בעבד כשהכוונה אינו ללמד לו אלא שממילא לומד ממה שהחכמים לומדין לעצמן, אין לאסור גם בעכו"ם. ולכן מותר לך להגיד ההגדה

ולתרגמה כדי שיבינו התורים וכל המשפחה אף שממילא גם היא הנכרית שומעת.

ותדע שהיין שתגע בו יהיה אסור, וכמובן שקרובך שנשא הנכרית אינו שומר שבת וממילא גם היין שיגע הוא יהיה אסור ותצטרך להשגיח על היין שתשתה שלא יגעו בו. וטוב שתבשל את היין קודם הפסח שאז לא יאסרו במגעם כי יין מבושל אינו נאסר במגע נכרים.

והנני מברך אותך בהצלחה בתורה וביראת ה'.

—משה פיינשטיין

סימן קלב

בדבר צפוי של ניילון על האותיות של ס"ת

ענף א

ל"ג בעומר תשל"א.

מע"כ ידידי מחו' הרב הגאון המפורסם מהר"ר בן ציון ראקאו שליט"א ר"מ בישיבת חיי עולם בלאנדאן.

הנה בדבר ציפוי של הניילון על האותיות דס"ת לא ניכר מלשון כתר"ה איך הוא הציפוי, אם הוא ציפוי ממש כבגד דק כהא דבגדים שנעשים מניילון, הרי לא שייך זה כלל להא דהנו"ב קמא סימן א' ד"ה ועכשיו, דהא אדרבה בציפון זה שפסול מפרש שהוא טס דק ומה שמכשיר הוא רק בציפוי דצבע, ואם עושין מניילון גם דבר נמוח כצבע, (אף שלא שמעתי שאיכא דבר כזה אין לא שמענו ולא ראינו ראייה), שייך לדמות זה להא דהנו"ב כדכתב כתר"ה, שסובר שמכשיר כה"ג בשחרות של התפילין בהוספת איזה דבר ולהסוברין דהבתים אין צריכין להיות שחרות מכשיר בהזיהבן לעור הבתים כיון שאינו טס עיי"ש.

אבל לע"ד הדבר צריך עיון גדול אף דינו של הנו"ב, שראיתו מצבע תכלת שחייבה תורה בציצית דמביא גם סממנים בהדי דם חלון לא מובן, דאם איכא קושיא מזה יקשה גם לשיטתו, דהא ודאי בדבר

תשובות והנהגות

סימן תקנו

שאלה: כשמזמינים רב לקולעג' וכדו' לדרוש ליהודים במוסר עם דברי תורה כדי לקרבם, ומופיעים שם עכו"ם האם יש למונעם.

לכאורה פשוט דאסור וכדאמרי בגמרא חגיגה י"ג ע"א אמר רב אמי אין מוסרין ד"ת לעכו"ם שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, אבל קשה הדבר להעמיד שומרים למנוע כניסת עכו"ם לדרשה, ומסברא אמינא שהיום יש הרבה ספרים בלע"ז להסביר השקפת היהדות על בעיות הזמן.

ומביאים גם מקורות מדברי חז"ל, והעכו"ם הלוא יכול לקרוא ולידע מעצמו, ולשון חז"ל "אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם" משמעותו כשלימוד התורה הוא בגדר מסירה מדור דור, בזה אין למסור לעכו"ם. אבל מעת שנתחדש הדפוס לא שייך איסור מסירה, ועצם האיסור על העכו"ם גופא לעסוק בתורה דוקא והיינו להתעמק כמו בעסק, אבל לשמוע דרשה בהשקפת היהדות אין בזה איסור. וכעין זה בכתר ראש מהגר"ח מוואלוז'ין בדין השוכח דבר אחד ממשנתו חז"ל, זה קאי על הראשונים שלמדו על פה, ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת פ"ו ואתחנן דפירש הדברים דאיסור השכחה הוא מפני העתקת השמועה וכששוכח מפסיק המסורת מדור דור, משא"כ כשהדברים בדפוס הרי הם נמסרין כבר מדור לדור, ע"ש.

ומיהו אם לנשים שהן קלי דעת אין למסור תורה כ"ש לעכו"ם, ועלולים לומר דברים שהדורש לא אמר מעולם, וכשעכו"ם נמצאים שם יש ליזהר יותר מה לדבר, אבל לחייב הדורש לסגור הדלת לעכו"ם מצד האיסור דלמסור ד"ת לעכו"ם נראה שאין חיוב, ובפרט שיש לחשוש בזה גם לאיבה.

וכן אין למנוע הדרשה, שהניצוץ האלוקי שבלב יהודי עלול להתעורר, וכן לא נמנע דרשה לקרב יהודים לאביהם שבשמים מחשש עכו"ם שבאים וכהנ"ל. (ובעיקר הדין נלע"ד שעיקר האיסור למסור דברי תורה לעכו"ם הוא העסק בהם אבל הלכות ודברים פשוטים אין בזה איסור, רק שאם אינו נוהג ואין בזה תועלת, עלול ח"ו להזיק, אבל מצד מגיד דבריו ליעקב נראה שאין בזה איסור.

